ئۇيغۇر تەتقىقاتى

تايلاندتىكى ئۇيغۇرلارنىڭ پاجىئەسى ۋە چىقىش يولى ھەققىدە قىسقىچە ئانالىز

مەمتىمىن ھەزرەت

تايلاندتىكى ئۇيغۇرلارنىڭ پاجىئەسى ۋە چىقىش يولى ھەققىدە قىسقىچە ئانالىز

مەھمەتئىمىن ھەزرەت

تايلاندتا 11 يىلغا يېقىن قامالغان 40 نەچچە ئۇيغۇرنىڭ 2025-يىلى 27-فېۋرال خىتايغا قايتۇرۇلۇشى خەلقئارادا جىددى ئىنكاس قوزغىدى.

بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى (ب د ت): تايلاندنىڭ بۇ قىلمىشىنى ئەيىبلەپ، خىتايغا مەجبۇرى قايتۇرۇلغان ئۇيغۇرلارنىڭ ئېغىر كىشىلىك ھوقۇق دەپسەندىچىلىكىگە ئۇچرىشىدىن ئەندىشە قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

ئامېرىكا قوشما شتاتلىرى (ئامېرىكا): ئامېرىكا تاشقى ئىشلار مىنىستىرى ماركو رۇبىيو تايلاندنىڭ قىلمىشىنى قاتتىق ئەيىبلەپ، خىتايغا قايتۇرۇلغان ئۇيغۇرلارنىڭ ئىرقىي قىرغىنچىلىق ۋە ئىنسانىيەتكە قارشى جازالارغا ئۇچرىشى مۇمكىنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويدى.

تايلاند ھۆكۈمىتىنىڭ ئۆزىنى ئاقلىشى:

تايلاند باش مىنىستىرى پېتوڭتارن شىناۋاترا (Paetongtarn Shinawatra) بۇ قىلمىشىنى خەلقئارا قانۇن ۋە جەريانلار بويىچە ئاقلاشقا تىرىشىپ: «11 يىلدىن بېرى بۇ ئۇيغۇرلارنى خىتايدىن باشقا قوبۇل قىلىدىغان دۆلەت چىقمىدى» دېدى.

ئۇيغۇر دىئاسپوراسىنىڭ ئەندىشىلىرى:

ئۇيغۇر دىئاسپوراسىدىكى بارلىق ۋەتەنپەرۋەر، مىللەت سۆيەر ئۇيغۇرلار خىتايغا مەجبۇرىي قايتۇرۇلغان قېرىنداشلىرىنىڭ ئاقىۋىتىدىن يەنى ئېغىر كىشىلىك ھوقۇق دەپسەندىچىلىكىگە، زۇلۇمغا ئۇچرىشىدىن،

هەتتا تۈرمىلەرگە تاشلىنىپ غايىپ قىلىنىشىدىن قاتتىق ئەندىشە قىلماقتا. بۇ ئەھۋال دىئاسپورادىكى ئۇيغۇرلار ئارىسىدا چوڭقۇر قايغۇ ۋە چارىسىزلىق تۇيغۇسىنى پەيدا قىلماقتا.

ئامېرىكا، ياۋروپا ۋە تۈركىيە شۇنداقلا خەلقئارا تەشكىلاتلار ئۇيغۇر مۇساپىرلىرىنى تېزراق بىخەتەر دۆلەتلەرگە ئورۇنلاشتۇرۇش ئۈچۈن تېخىمۇ بەكرەك كۆڭۈل بۆلۈشى ۋە ئاكتىپ دىپلوماتىك تىرىشچانلىقلارنى كۆرسىتىشى كېرەك ئىدى. ئامما، يېتەرلىك كۆڭۈل بۆلمىگەنلىكنىڭ نەتىجىسى چىقتى.

2025-يىل 21-يانۋار ب ب س مۇخبىرى جوناسەن خايد (Jonathan Hyde) «يەر يۈزىدىكى دوزاخ: تايلاند تۈرمىسىدىكى ئۇيغۇرلار خىتايغا قايتۇرۇلۇش خەۋپىگە دۇچ كەلمەكتە» دىگەن ماقالىسىدا مۇنداق يازغان «تايلاند ھۆكۈمىتى 2015-يىلى ئىيۇلدا 109 نەپەر ئۇيغۇر پاناھلىق تىلىگۈچىنى ھېچقانداق ئاگاھلاندۇرۇش بەرمەستىنلا خىتايغا قايتۇرۇۋەتكەن. ئۇلارنىڭ بۇ قىلمىشى دۇنيادىكى ھۆكۈمەتلەر ۋە كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتلىرىنىڭ كۈچلۈك نارازىلىقىنى قوزغىغان. ئەينى چاغدىكى ئاشكارىلانغان بىر قانچە سۇرەتتە بېشىغا قارا خالتا كىيگۈزۈلگەن، قوللىرى كىشەنلەنگەن بۇ ئۇيغۇر ئەرلىرىنى نۇرغۇنلىغان خىتاي ساقچىلىرى يالاپ ئېلىپ ماڭغان. قايتۇرىۋېتىلگەنلەرنىڭ ئاقىۋىتى ھەققىدىكى خەۋەرلەرنى خىتاي مەخپى تۇتۇشقا تىرىشقان بولسىمۇ، لېكىن نۇرغۇنلىرىنىڭ مەخپىي سوت ئېچىپلا ھۆكۈم چىقىرىلىپ، ئۇزۇن مۇددەتلىك ياكى مۇددەتسىز قاماق جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنغانلىقى ئاشكارىلانغان.»

تايلاند ھۆكۈمىتىنىڭ، ئەينى ۋاقىتتا تۇتۇلغان ئۇيغۇرلارنى، تۈيۇقسىز ئۇچراپ قالغان بىر بايلىق خەزىنىسى سۈپىتىدە خىتايغا سېتىۋېتىدىغانلىقى ئاللىقاچان ئىسپاتلانغان بىر ئىش بولسىمۇ، ئۇيغۇرنى كوزىر قىلىپ تۇرۇپ خىتايدىن مەنپەئەت ئۇندۇرۇۋېلىشنى ئويلايدىغان، ئاغزىدىن دېموكراتىيە، ئىنسان ھەقلىرىنى چۈشۈرمەيدىغان دۆلەتلەرنىڭ بىرەرسىمۇ بۇ ئۇيغۇرلارغا ئىگە چىقمىدى. ئۇيغۇرنىڭ قەلبى يەنە بىر قېتىم ئېغىر يارىلاندى. 27-فېۋرال ئۇيغۇرلار ئۈچۈن ئۇنتۇلماس بىر ئازاب ۋە چارىسىزلىك كۈنى سۈپىتىدە تارىختا خاتىرلەنگۈسى.

تايلاند تەرەپنىڭ ئۆزىنى ئاقلاپ: «11 يىلدىن بىرى بۇ ئۇيغۇرلارنى خىتايدىن باشقا ھېچقانداق بىر دۆلەت قوبۇل قىلىشنى تەلەپ قىلمىدى» دىگەن سەپسەتىلىرىنىڭ قانچىلىكى راست، قانچىلىكى يالغان ئۇنى بىلمەيمەن، ئەمما بۇ گەپ ئۇيغۇرلارنى، بولۇپمۇ ئۇيغۇر داۋاسىنى قىلىۋاتقان تەشكىلاتلارنى چوڭقۇر ئويغا سېلىشى كېرەك.

نېمە ئۈچۈن ئۇيغۇرلارنىڭ قىممىتى قالمىدى؟ بەزى دۆلەتلەردىكى ئۇيغۇرلار قانداق بولۇپ تۆكمە قىلىپ سېتىلىدىغان ئەرزان مالغا ئايلىنىپ قالدى؟

بۇ پاجىئەلىك تەقدىرىمىزنىڭ سەۋەبى شۇكى، مۇھاجىرەتتە ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلارنىڭ، ئۆزى ياشاۋاتقان دۆلەرلەردە ھېچقانداق ئىقتىسادىي ياكى سىياسىي ئورنى ۋە ياكى كۈچىنىڭ بولمىغانلىقىدىن. مۇھاجىرەتتىكى ئۇيغۇرلار ھەرقايسى جەھەتلەردىن كۈچلەنمەي تۇرۇپ، باشقىلار تەرىپىدىن خالىغانچە تېگىشۈېتىلىدىغان پارچە پۇل بولۇشتەك ھالىتىنى ئۆزگەرتەلمەيدۇ.

مۇھاجىرەتتىكى ئۇيغۇرلار ئۆزاق بولمىغان كەلگۈسىدە يوقاپ كەتمەسلىك، ھەمدە ئۆزلىرى ياشاۋاتقان دۆلەتلەردە بىر كىشىلىك ئورنىنى تېپىش، ۋەتەننى تېزراق ئازاد قىلىش، ئۆزىمىزنىڭ دۆلىتىمىزنى ئەسلىگە كەلتۈرىشىمىز ئۈچۈن ئەۋلاتلىرىمىزنى ۋەتەن، مىللەت سۆيگۈسى بىلەن تەربىيىلىشىمىز، ھەقىقى مىللى مەپكۇرە بىلەن پىكىر يۈرگۈزىدىغان تەپەككۇر ئىگىلىرى ۋە خىتايغا مۇھتاج بولمىغان ئىقتىسات ئىگىلىرىنى كۆپلەپ يېتىشتۈرۈپ چىقىشنى مۇقەددەس بىر ۋەزىپە قىلىشىمىز كېرەك.